

TÜRKİYE'DE ÜRETİM VE İSTİHDAMA YÖNELİK ULUSAL REKABET GÜCÜ POLİTİKASI¹

Coşkun Can Aktan

Dokuz Eylül Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ccan.aktan@deu.edu.tr

Özet

Rekabet gücü firma düzeyinde mal ve hizmetlerin rakiplerden daha etkin biçimde sunulmasını ifade eder. Ulusal rekabet gücü ise bir ülkenin ürettiği mal ve hizmetlerin (katma değer) sürekli ve düzenli artışlar göstererek ekonomik refah düzeyini yükseltmesi ve bunun sonucu olarak ülke vatandaşlarının yaşam standartlarını iyileştirmesi anlamına gelmektedir. Bu çalışmada Türkiye için geliştirilen üretim ve istihdama yönelik bir ulusal rekabet gücü politikası önerisi sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rekabet gücü, ulusal rekabet gücü stratejisi.

Alan Tanımı: İktisat

NATIONAL COMPETITIVENESS POLICY OF TURKEY TOWARDS GROWTH AND EMPLOYMENT

Abstract

Competitiveness at the firm and industry level is the ability to provide goods and services as or more effectively and efficiently than the relevant competitors. Competitiveness at the national level refers to higher economic growth and better quality of life due to a stable and regular increase of goods and services (value added). This paper develops a growth and employment oriented national competitiveness policy for Turkey.

Keywords: Competitiveness, national competitiveness policy,

JEL Codes:

¹ Bu çalışma 2003 yılında TİSK tarafından düzenlenen araştırma yarışmasında ödül kazanmıştır. Coşkun Can Aktan., "Türkiye'de Üretim ve İstihdama Yönelik Ulusal Rekabet Gücü Politikası", içinde: TİSK, Güçlü ve Büyük Türk Ekonomisi İçin Üretim ve İstihdam Politikaları Araştırma Yarışması, Ankara: TİSK Yayını, 2003.

I.GİRİŞ

Türkiye ekonomisi bugün üretim, yatırım ve istihdam yönünden çok ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Ülkemiz ekonomisinin içinde bulunduğu krizden çıkabilmesi ve mevcut sorunları aşabilmesi için kapsamlı bir toplumsal dönüşüm programına ihtiyacı bulunmaktadır. Uygulanacak toplumsal dönüşüm programında temel hedef “yüksek rekabet gücü” olmalıdır. Türkiye’nin globalleşen dünya ekonomisinde uygar toplumlar arasında yerini alabilmesi ve ülke ekonomisinde bir atılımı başarabilmesinin temel anahtarı “rekabet edebilirlik” kavramı ve bu çerçevede rekabet gücü politikalarıdır.

Bu çalışmada ülkemizde üretimi ve istihdamı arttırmaya yönelik “Ulusal Rekabet Gücü Politikası” ve bu çerçevede reform önerileri sunulmaktadır.

II. ÜRETİM VE İSTİHDAM KAPASİTESİNİ BELİRLEYEN TEMEL FAKTÖR: REKABET GÜCÜ

Güçlü ekonomi yaratılabilmesinin temel koşulu rekabet gücünü arttırmaktan geçer. Rekabet gücü (competitiveness), bir ülkenin üretim yeteneğinin ve kapasitesinin düzenli bir şekilde artışını ifade eder. Bir başka ifadeyle, ulusal düzeyde rekabet gücü, bir ülkenin ürettiği mal ve hizmetlerin (katma değer) sürekli ve düzenli artışlar göstererek ekonomik refah düzeyini yükseltmesi ve bunun sonucu olarak ülke vatandaşlarının yaşam standartlarının iyileştirmesi anlamına gelmektedir.²

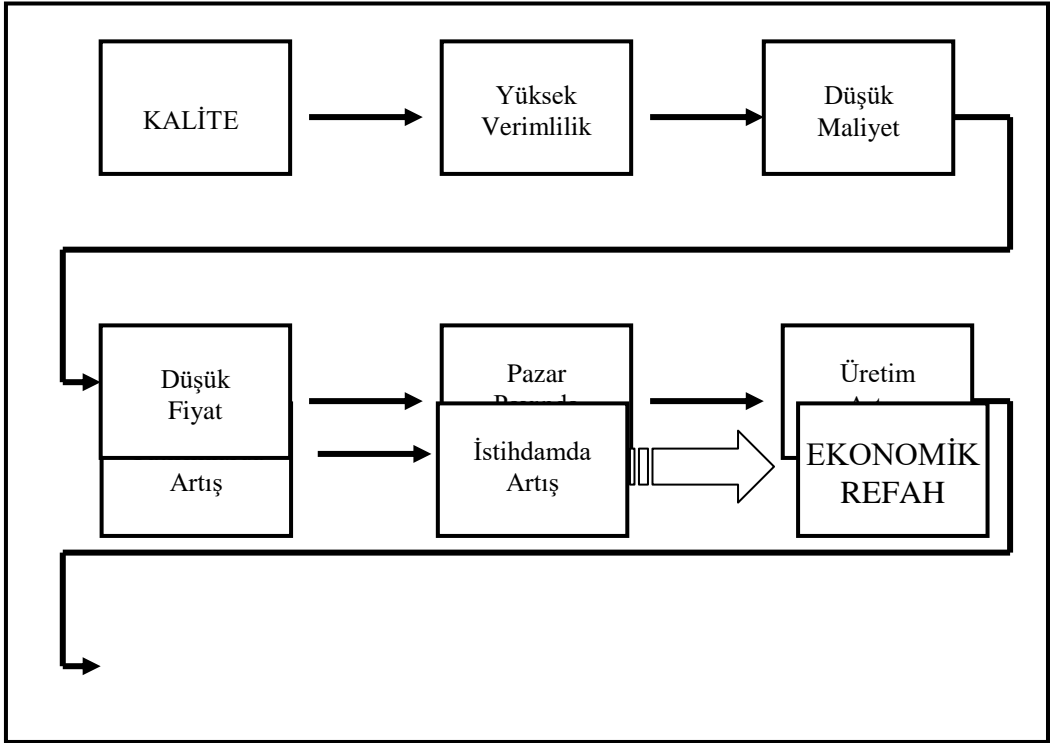
Bir ekonominin zenginlik yaratmasının ana unsuru “yüksek rekabet gücü” olduğuna göre bu kavramı biraz daha ayrıntılı olarak ele almakta yarar görüyoruz.

Firma düzeyinde rekabet gücü, herhangi bir firmanın ulusal ya da global piyasalarda rakiplerine kıyasla düşük maliyette üretimde bulunabilme (fiyat ve maliyet rekabet gücü), ürünün kalitesi, sunulan hizmet ve ürünün çekiciliği (kalite rekabet gücü) gibi unsurlar açısından rakiplerine denk veya daha üstün bir durumda olma, ayrıca yenilik ve icat yapabilme yeteneğidir.

² Rekabet gücü kavramı için bkz: Paul R. Krugman., “Competitiveness: A Dangerous Obsession”, in Paul Krugman et.all., *Competitiveness: An International Economics Reader*. New York: Foreign Affairs. 1994, ss. 1-19; Daniel F. Burton Jr., “Competitiveness: Here to Stay” in Brad Roberts (Ed.), *New Forces in the World Economy*. Cambridge: The MIT Press, 1996; Clyde V. Prestowitz, Jr., “The Fight over Competitiveness: A Zero-Sum Debate?” in *Competitiveness : An International Economics Reader*. New York: Foreign Affairs. 1994, ss. 19-22.; Donald G. McFetridge, *Competitiveness: Concepts and Measures*. Industrie Canada Occasional Paper Number 5, April 1995, ss.3-4. ; A. Francis, “The Concept of Competitiveness” in A. Francis and P. Tharakan (Eds.), *The Competitiveness of European Industry*. London: Routledge, 1989, ss.15-16.; Rainer Feurer & Kazem Chaharbaghi, “Defining Competitiveness: A Holistic Approach”, *Management Decision*. Vol. 32, No:2, 1994, ss.49-58.

Firma düzeyinde rekabet gücünü belirleyen ana unsurlar; yüksek kalite, düşük maliyet, verimlilik, yenilik ve yaratıcılıktır. Aşağıdaki şekilden de anlaşılacağı üzere, bir firmanın kalite üzerine odaklanması neticesinde verimlilik düzeyinde artışlar elde edilmiş olur. Kaliteyi arttırmayı hedefleyen bir firma israf ve savurganlıklarını önemli ölçüde azaltmış olur ve “sıfır hata” (zero defect) gibi bir ideal hedefe ulaşmaya çalışır. Bunun neticesinde firmanın üretim maliyetleri azalır. Düşük maliyet ve yüksek kalite esasen rekabetçi piyasaların gereğidir. Bu iki amacı bir arada gerçekleştirebilen firmalar, pazardaki paylarını arttırmış olurlar. Karlılık ve verimlilik düzeyindeki artış, firmanın üretim ve yatırım kapasitesini artırır. Daha fazla üretim ve yatırım ise istihdam imkanlarının artması anlamına gelir. Sonuçta firmanın rekabet gücü artmış olur. (Bkz: Şekil-1.)

Şekil –1: Kalite Rekabet Gücü İle Üretim Ve İstihdamda Sağlanan Artış

Firmaların rekabet gücünün yükselmesi, makro düzeyde ülkenin rekabet gücünün artması anlamına gelir. Ülke düzeyinde rekabet gücü, “bir ülkenin, serbest ve adil piyasa koşulları altında, bir yandan uzun vadede halkın reel gelirini artırırken; öte yandan, uluslararası piyasaların koşullarına ve standartlarına uygun mal ve hizmetleri üretebilme yeteneğidir”³. Uluslararası rekabet gücünün artırılması, üstün bir verimlilik performansına ve yüksek reel ücretlere sahip olan iktisadi faaliyetlere ülke kaynaklarının yönlendirilmesi yeteneğine bağlıdır. Rekabet gücü, sadece dışarıya mal satma ve dış ticaret dengesini sağlama yeteneği değildir; bunun yanı sıra bir ülkenin üretim ve istihdam düzeyini artırabilme⁴; yaşam kalitesinde kabul edilebilir ve sürekli artışlar sağlayabilme⁵ ve uluslararası pazarlardaki payını artırabilme⁶ yeteneğidir.

Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (International Institute for Management Development:IMD)’ne göre “ulusal rekabet gücü, bir ülkenin katma değerde sürekli artış yaratabilecek bir çevre oluşturabilme yeteneğidir”⁷. Bazı ülkeler varlıklar yönünden zengin olmalarına karşın diğer faktörlerde yeterli performansa ya da başarıya sahip olamayabilirler. Buna karşın, bazı ülkeler varlıklar yönünden zengin olmamakla beraber (Japonya gibi) diğer faktörlerde başarılı olduklarından yüksek rekabet gücüne sahip olabilirler.

Ulusal düzeyde yüksek rekabet gücü, yukarıda ifade edildiği üzere bir ülkenin zenginlik ve refaha ulaşmasını sağlar. Rekabet gücü böylesine önemli bir kavram olduğuna göre, rekabet gücünü belirleyen başlıca unsurları yada etkenleri daha yakından tanımakta yarar bulunmaktadır.

Ulusal düzeyde rekabet gücünü belirleyen etkenleri esasen iki ana kategoride toplamak mümkündür: Firma içi etkenler ve firma dışı etkenler. Firma içi etkenler arasında

³President’s Commission On Industrial Competitiveness, Report of the President’s Commission on International Competitiveness. Washington D.C.. s. 1. ve OECD, The Technology and the Economy: The Key Relationships. Paris: OECD, 1992, s.237.

⁴ Jan Fagerberg “Technology and Competitiveness”, Oxford Review of Economic Policy. Vol. 12, No:3, Autumn 1996, ss. 39-52. ; D. Dollar & Edward N. Wolff, Competitiveness, Convergence and International Specialization. London: The MIT Press, 1995, s.3.

⁵ G. Hataopoulos, P. Krugman Ve L. Summers, “US Competitiveness: Beyond the Trade Deficit”, Science. July, No:241, s.299.

⁶ J. Velloso & P. Des R., “International Competitiveness and the Creation of Enabling Environment”, in I. U. Haque (Ed.), International Competitiveness: Interaction of the Public and Private Sectors. Collected Papers from an EDI Policy Seminar Held in Seoul, Republic of Korea, April 18, 1, 1990, EDI Seminar Series, Washington, D.C.: World Bank, ss.29-31.

⁷ Adela Hounie, Lucia Pittaluya, Gabriel Porcile & Fabio Scatolin, “ECLAC and the New Growth Theories” CEPAL Review . No 68, August 1999, s.20; UNICE, “Making Europe more Competitive: Towards World Class Performance”, Interim Report. December 1993, ss.4-7. ve Hataopoulos, Krugman ve Summers, a.g.m., s.299.

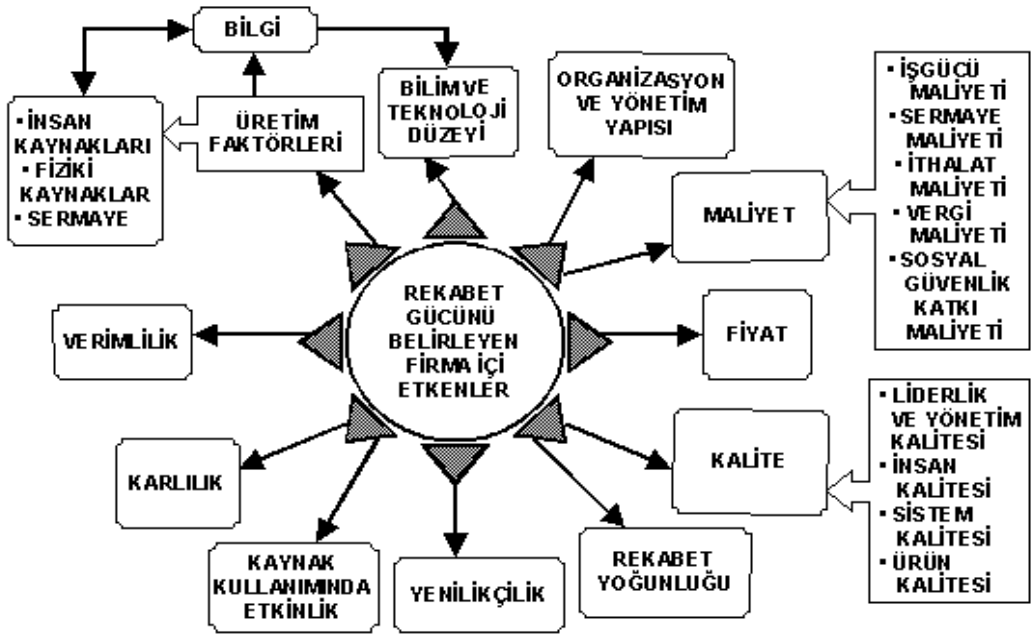
firmanın ürettiği malların kalitesi, maliyeti ve fiyatı önem taşımaktadır. Maliyetler arasında da işgücü maliyeti, sermaye maliyeti, ithalat maliyeti, vergi maliyeti, sosyal güvenlik maliyeti ve benzeri maliyet faktörlerini gözönüne almak gerekir. Bunun dışında verimlilik, karlılık, firmada kullanılan bilgi teknolojisi, organizasyon ve yönetim yapısı, kaynakların etkin kullanımı, yenilikçilik ve yaratıcılık gibi faktörler rekabet gücünü belirleyen firma içi diğer etkenlerdir. Rekabet gücünü belirleyen başka etkenler de bulunmaktadır. Bu etkenler arasında, firmanın faaliyette bulunduğu sektördeki rekabet yoğunluğu, firmanın malın fiyatını tespit etmede ne ölçüde güçlü olduğu, sektördeki ölçek ekonomileri, işgücünün verimliliği, firmanın organizasyon ve yönetim biçimi, kapasite kullanım oranı, sermaye piyasalarındaki finansman koşulları ve benzeri faktörler sayılabilir. (Bkz . Şekil 2).

Rekabet gücünü belirleyen firma dışı etkenler ise; yine bir değil, pek çoktur (Bkz. Şekil-3). Bunlar arasında en başta devletin ekonomideki yeri ve ekonomiye devlet tarafından yapılan müdahaleler önem taşımaktadır.

Devletin ekonomideki görev ve fonksiyonlarının genişlemesine paralel olarak firmalar bundan olumsuz etkilenirler. Devletin büyümesi, en başta kamu harcamalarının artması anlamına gelir. Artan kamu harcamaları ise en başta vergiler ile finanse edileceğinden, bu dolaylı olarak firmaların vergi yükünü arttırır. Kamu harcamalarının vergi dışı kaynaklarla (borçlanma ve emisyon) finansmanı ise bir çok ekonomik sorunun (bütçe açıkları, enflasyon vs.) ortaya çıkmasında belirleyici rol oynayabilir.

Uluslararası rekabet gücünü belirleyen firma dışı etkenler arasında uluslararası ticaret sistemi de önem taşır. Bilindiği üzere uluslararası ticaret sistemleri deyince bundan korumacılık veya serbest ticaret sistemleri anlaşılır. Serbest ticaret sisteminde devletin uluslararası ticarete bir müdahalesi söz konusu değildir. Korumacılık adı verilen dış ticaret sisteminde ise, adından da anlaşıldığı üzere devletin, bazı sektörleri dış rekabetin muhtemel olumsuz etkilerine karşı koruması geçerlidir. Korumacılık, rekabet gücünün gelişmesinin önündeki engellerden birisidir. Sürekli devlet koruması ve desteği altında olan şirketlerin rekabet güçlerini kendiliğinden arttırmaları beklenemez. Buna karşın serbest ticaretin geçerli olduğu bir uluslararası ticaret sisteminde firmalar, rakip firmalarla yarışabilmek için sürekli olarak kaliteyi artırma, maliyetleri minimize etme, kaynakları etkin kullanma zorunluluğunu hissederler. Bu netice olarak firmanın rekabet gücünü yükseltir.

Şekil- 2: Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Firma İçi Etkenler

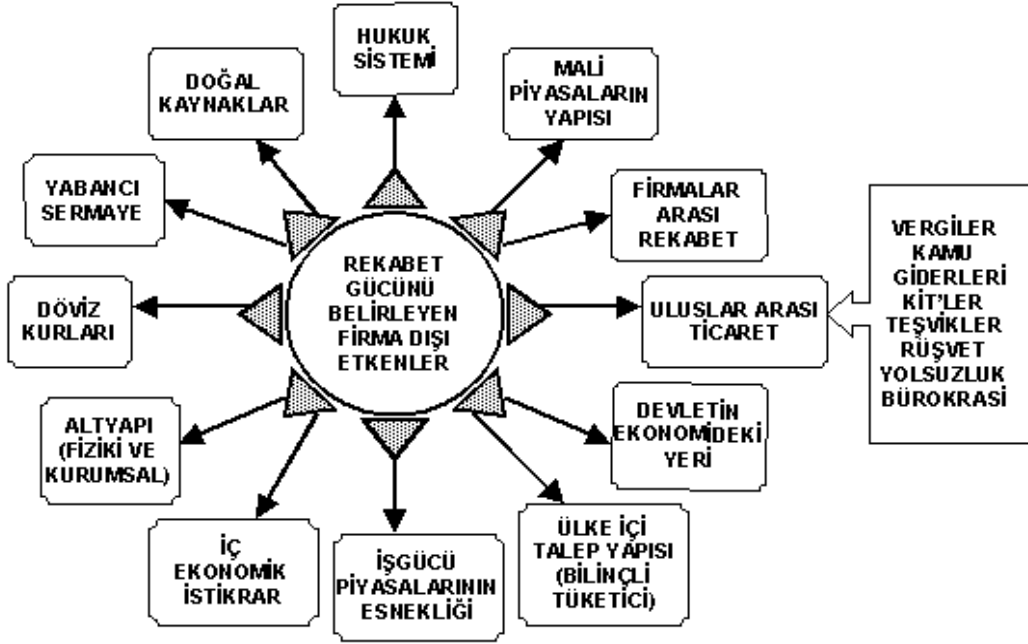

Kaynak: Tarafımızdan geliştirilmiştir.

Rekabet gücünü etkileyen firma dışı etkenler arasında tüketicilerin bilinç düzeyi de önem taşır. Sürekli kaliteyi arayan, mal ve hizmetlerde yenilikler isteyen bilinçli tüketici kesimi, firmaların sürekli gelişme içerisinde olmaları için bir baskı oluşturur.

Rekabet gücünü belirleyen firma dışı etkenlerden bir diğeri, işgücü piyasalarındaki esneklik düzeyidir. İşgücü piyasalarının katı iş hukuku kuralları ile düzenlendiği ve devletin bu piyasalara müdahalelerinin olduğu ülkelerde özel firmalar bu düzenleme ve müdahalelerden olumsuz yönde etkilenmektedir. Bir taraftan bir sosyal hak olarak iş güvencesi sağlanmaya çalışılırken, öte yonde firmaya katkısı çok az olan çalışanların işten çıkarılması güçleşmektedir. Bu da doğal olarak firmanın karlılık ve verimlilik yapısını bozmaktadır.

Şekil- 3: Uluslararası Rekabet Gücünü Belirleyen Firma Dışı Etkenler

Kaynak: Tarafımızdan geliştirilmiştir.

Ülke içi ekonomik istikrar da uluslararası rekabet gücünü etkileyen faktörlerden bir diğeridir. Enflasyon, firmaların maliyetlerini çok olumsuz yönde etkilemekle kalmamakta, yatırım kararları üzerinde de olumsuz etkiler yaratmaktadır. Fiyatlar genel seviyesinde istikrarsızlık firma, endüstri ve ulusal düzeyde rekabet gücünü azaltmaktadır. Fiyat istikrarının yanısıra, döviz kurlarında ani ve sık değişimlerin olduğu ülkelerde, bu durum müteşebbislerin ve ihracatçıların sağlıklı kararlar almalarını engellemektedir. Sadece ülke içi yatırımcılar için değil, yabancı yatırımcılar için de ülke içi istikrar ve döviz kurlarında istikrar önem taşımaktadır.

Öte yandan, yabancı sermayeye açık olan ülkelerde ülke içi rekabeti tanıyan ve bilen yerli yatırımcılar uluslararası rekabete kısa zamanda uyum gösterebilmektedirler. Bu bakımdan yabancı sermayenin de uluslararası rekabet gücünü olumlu etkileyen bir faktör olduğunu belirtmek gerekir.

Bir ülkenin doğal kaynakları ve doğal zenginlikleri hiç şüphesiz o ülkenin rekabet gücünü çok olumlu yönde etkiler. Yerüstü ve yer altı zenginliklerine sahip olan ve aynı zamanda

iklim koşulları üretim için elverişli olan ülkelerde rekabet gücünün yüksek olması beklenir.

Rekabet gücünü etkileyen diğer firma dışı etkenler arasında; hukuk sistemi, piyasadaki rekabet düzeyi ve mali piyasaların gelişmişlik düzeyi vesaire faktörler de önem taşır. Hukuk sistemi, bir ülkedeki kurumsal altyapıyı ifade eder. Gerek özel hukuk, gerekse kamu hukuku kurallarının çok iyi düzenlenmiş olduğu ülkelerde piyasa ekonomisi daha da güçlenir. Fiziki altyapı (maddi altyapı) da, rekabet gücü açısından önem taşır. Enerji, ulaştırma ve haberleşme alanlarında iyi bir altyapıya sahip olan ülkelerde, firmaların dış firmalarla rekabet etme gücü artar. Ülke içindeki rekabet düzeyi de son derece önemlidir. Kendi ülkesinde rekabeti tanıyan firmalar, uluslararası rekabete girmekten çekinmeyeceklerdir. Özetle, tüm bu saydığımız faktörler, uluslararası rekabet gücü üzerinde çok olumlu sonuçlar doğurmaktadır.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalarda rekabet gücünü belirleyen firma ve firma dışı etkenleri özetlemiş bulunuyoruz. Buraya kadar özetlenenleri; mikro-etkenler (kurum kültürü, organizasyonda etkin bir şekilde uygulanan toplam kalite yönetimi vs.) ve makro-etkenler (devletin ekonomideki rolü, fiyat istikrarı, döviz kurlarında istikrar vs.) olarak da sınıflandırmak mümkündür. Önemle belirtelim ki, tüm bu etkenlerin pozitif yönde gelişmesi ülkenin üretim ve istihdam kapasitesini artırır.

III. REKABET GÜCÜNÜN ARTTIRILMASINA YÖNELİK ÖNERİLER

Küreselleşen dünyada ortaya çıkan en önemli gelişmelerden birisi artan rekabet olgusudur. Küreselleşme, ülke içinde ve aynı zamanda uluslar arası düzeyde rekabetin biçimini ve yoğunluğunu önemli ölçüde değiştirmiştir.⁸ Küreselleşen global ekonomide uluslararası rekabet gücünü arttırmak için firma düzeyinde, endüstri (sektör) düzeyinde ve hükümetler düzeyinde alınması gerekli tedbirler bulunmaktadır. Uluslararası piyasalarda yarışan nihayetinde firmalardır. Bu açıdan öncelikle firmaların rekabet gücünü arttıracak tedbirler almaları ve uygulamaları gereklidir. Firmalar yanısıra endüstri ya da sektörü temsil eden sivil toplum kuruluşlarına (oda-dernek-sendika) da önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Ve nihayet devlet tarafından uluslararası rekabet gücünü arttırmak için bir dizi önlem alınması son derece önem taşımaktadır.

Konumuzla ilgili olması açısından burada Avrupa Sanayi ve İşveren Konfederasyonları Birliği (UNICE)'nin uluslararası rekabet gücünün artırılmasına yönelik önerilerini

⁸ Küreselleşme ve etkileri konusunda bkz: Osman Ulugay., *Quo Vadis Küreselleşmenin İki Yüzü*, İstanbul: Doğan Kitap, 1999; DPT., *Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara, 2000; Nusret Ekin., *Küreselleşme ve Gümrük Birliği*, İstanbul: İTO Yayınları, 1999.

sunmakta yarar görüyoruz. UNICE, rekabet gücünün artırılması için şu önerilerde bulunmaktadır:⁹

1. Daha güçlü bir girişimcilik ruhu

- Hükümetler, ekonomik büyüme ve kalkınmada belirleyici bir öneme sahip olan girişimcilik konusuna önem vermeli ve girişimciliğin gelişmesine destek olmalıdırlar.
- Kamusal regülasyonlar basit, açık, anlaşılır ve adil olmalıdır. Bürokrasi ve kırtasiyeciliğin firmalara yansıyan maliyetleri (zaman maliyeti, işlem maliyeti, rüşvet maliyeti vs.) dikkate alınarak regülasyonlar (devlet düzenlemeleri) azaltılmalıdır.
- Kamu hizmetlerinin sunumunda bilgi ve iletişim teknolojilerinden geniş ölçüde yararlanılmalıdır. E-devlet uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır.

2. Daha rekabetçi bir ortam

- Çalışma yaşamında esneklik sağlanmalıdır. Emek piyasası, firmaların ihtiyaç duydukları vasıflı elemanları zamanında, rekabet güçlerini kırmayacak maliyetlerle tedarik edebilmelerine imkan sağlamalıdır.
- Sermaye piyasaları, firmalara cazip finansal seçenekler sunacak genişliğe, çeşitliliğe ve rekabetçiliğe sahip olmalıdır.
- Kamu hizmetleri de dahil olmak üzere, bütün mal ve hizmet piyasaları, yeni rakiplerin ve yeni rekabet biçimlerinin girişini özendirerek ve verimli olmayan firmaların çıkışını kolaylaştıracak esnekliğe sahip olmalıdır.
- Yeni mevzuat e-ticareti kolaylaştırmalı ve alıcılarla satıcılar arasındaki anlaşmazlıklara düşük maliyetli çözüm yolları sağlamalıdır. Enformasyon toplumunun yurttaşları, kişisel güvenilirliği sağlayan güvenli iletişim ve veritabanları yoluyla korunmalıdır.

3. Birinci sınıf bir bilgi altyapısı

- Öğrenim ve eğitim sistemleri insanlara, çalışma yaşamları boyunca kullanacakları yararlı bilgi ve becerileri kazandırmalıdır.
- Özel ve kamusal araştırma ve geliştirme kurumları ile bireysel araştırmacılar, yeni bilgi edinmekte ve bu bilgiyi ticarileştirmekte güçlü teşviklere sahip olmalıdırlar.
- Altyapı, kamusal regülasyonlardan arındırılıp rekabete açılmalıdır.

4. Değişimi daha çok destekleyen bir toplum

⁹ UNICE, Yenilenen Ekonomi –Dinamik Bir Avrupa İçin İş Yaklaşımları-, İstanbul: MESS Yayınları.2001.S.7.

- Hükümetler ve firmalar; teknik ilerlemenin getirdiği değişikliklere bireylerin kendilerini uyarlamalarını sağlayacak şekilde, istihdamı artırıcı politikalar uygulamalıdır.
- Hükümetler, bireyleri ve örgütleri yeni teknolojileri, yeni ürünleri ve hizmetleri denemeye teşvik etmelidir.
- Sosyal güvenlik sağlanırken, bireyler değişime direnmeye değil, kendilerini bu değişime uyarlamaya özendirilmelidir.
- Bireyler de daha esnek olmalıdırlar: Değişen bir ortamda, bireyin tek gerçek güvencesi, kendini uyarlama yeteneğidir.

Gerçekten de dünyada rekabet gücünü arttırmak için bu öneriler son derece önem taşımaktadır.

Bu açıklamalardan da yararlanarak şimdi önce mikro düzeyde, daha sonra da makro düzeyde rekabet gücünün artırılmasına yönelik önerileri özetlemeye çalışalım.

1. Mikro Düzeyde Rekabet Gücünü Arttıracak Tedbirler

Önceki açıklamalarımızda belirttiğimiz üzere firma düzeyinde rekabet gücünü belirleyen etkenler; kalite, maliyet, karlılık, verimlilik, etkinlik, yenilik ve yaratıcılık vs. temel performans göstergeleridir. Dolayısıyla rekabet gücünün artırılması için bu temel göstergelerin iyileştirilmesi gerekmektedir.

Rekabet gücünün artırılması her şeyden firmaların kendi gayretlerinin bir sonucudur. Temel performans göstergelerinin iyileştirilmesi için öncelikle firmaların bu amaçlara yönelik stratejiler belirlemeleri, aktif politikalar yürürlüğe koymaları ve kararlılıkla uygulamaları gerekmektedir.

Firmaların her şeyden önce değişen dünyanın yeni gerçeklerini yakından tanımaları, globalleşme sürecinin rekabetçi yapısına uyum sağlayacak tedbirler almaları kaçınılmazdır. Dünyada ekonomik alanda değişim trendleri, organizasyonel değişimi kaçınılmaz kılmaktadır. Bu bakımdan, firmaların öncelikle değişimi nasıl yöneteceklerini ve ne şekilde başaracaklarını öğrenmeleri gerekir. Bu çerçevede Değişim Yönetimi ya da Değişim Mühendisliği (reengineering) kavramları son yıllarda firmaların çok yakından izledikleri ve çaba içinde oldukları bir çalışma alanıdır.

Değişim mühendisliği, herhangi bir organizasyonda yapı, sistem, süreç ve uygulanan politikalarda hızlı ve radikal yeniden tasarım ve değişiklikler yapılarak organizasyonun daha yüksek bir performansa ulaşmasını ve bir atılımı gerçekleştirmesini amaçlayan yeni bir yönetim tekniğidir.¹⁰ Bir başka ifadeyle, değişim mühendisliği bir atılım

¹⁰ Değişim mühendisliği konusunda bkz: Dorine Andrews & Susan K. Stalick, Business Reengineering: The Survival Guide, Englewood Cliffs, NJ: Yourdon Press, 1994. ; James

(breakthrough) stratejisi ile organizasyonda performans düzeyini yükseltmek ve daha sonra bu performansın sürekliliğini sağlamak için geliştirilmiş bir yeni yönetim tekniğidir.

Günümüzde genel kabul gören yeni global yönetim anlayışının beş temel boyut üzerine inşa edildiğini söylemek mümkündür. Bunlar; *Kalite*, *Strateji*, *Sinerji*, *İnsan* ve *Bilgi*'dir. Kalite, son yıllarda yönetim alanında en çok konuşulan kavramların başında gelmektedir. Kalite konusunda ABD ve Japonya'daki çalışmaların sentezi neticesinde *Toplam Kalite Yönetimi* adı verilen bir yeni yönetim anlayışı ortaya çıkmıştır.

Yine özellikle 1990'lı yıllardan itibaren strateji kavramının ve buradan hareketle *Stratejik Yönetim* adı verilen bir yeni yönetim anlayışının organizasyonlarda giderek önem kazandığını görüyoruz. Giderek artan rekabet ve bunun getirdiği fırsatlar, tehlikeler ve riskleri önceden öngörebilmek ve doğru strateji seçimleri yapabilmek için stratejik yönetim anlayışının tüm organizasyonlarda uygulanması önem taşımaktadır.

Sinerji, yeni global yönetim felsefesinde önem kazanan bir diğer kavramdır. Sinerji, bütünün parçalarının toplamından daha fazla olması anlamında kullanılmakta ve organizasyondaki tüm kaynakların ortak bir amaca yöneltilmesini ifade etmektedir. *Sinerjik Yönetim*, organizasyondaki lider, insan, sistem ve donanım kaynaklarının bir arada düşünülmesinin önemi üzerinde durmaktadır.

Yeni yönetim anlayışının diğer iki önemli boyutu “insan” ve “bilgi” dir. Son yıllarda *İnsan Kaynaklarının Yönetimi* ve *Bilgi Yönetimi* alanında insan ve bilgi kaynaklarının nasıl en iyi şekilde yönetileceği irdelenmektedir.

Yönetimin bu beş boyutunu açıkladıktan sonra organizasyonel değişim alanında yararlanılabilecek başlıca yeni yönetim tekniklerini kısaca özetlemeye çalışalım.¹¹

Toplam Kalite Yönetimi: Organizasyonda insan, sistem, yönetim ve ürün kalitesinin bir arada sürekli olarak geliştirilmesi; kalite geliştirme, kalite planlama ve kalite kontrol çalışmalarının yapılması, kalite standartlarını oluşturulması.

Champy, Reengineering Management: The Mandate for New Leadership, New York: Harper Business, 1995.; Michael Hammer ve James Champy, Değişim Mühendisliği - İş İdaresinde Devrim İçin Bir Manifesto - İstanbul: Sabah Kitapları, 1993. ; Michael Hammer, ve Steven A. Stanton, Değişim Mühendisliği Devrimi, İstanbul: Sabah Kitapları, 1995. ; Jeffrey N. Lowenthal, Reengineering the Organization, Milwaukee, ASQC Press, 1994. ; Raymond L. Manganelli & Mark M. Klein, The Reengineering Handbook - A Step - by - Step Guide to Business Transformation, New York: AMA. 1994.

¹¹ Tamer Koçel., “İşletme Yönetimi İle İlgili Son Gelişmeler ve Çalışanlar Açısından Anlamı”, Mercek Dergisi, Temmuz-1996. S. 39-42.; MESS, Değişimle Başedebilenin Yolları: Yeni Yönetim Teknikleri, İstanbul: MESS Yayını, 1998. ; İbrahim Kavrakoğlu, Sinerjik Yönetim, İstanbul: KalDer Yayınları, 1994.

İstatistiksel Süreç Kontrolü: Organizasyonda sürekli gelişme ve kaliteyi artırmak için istatistiksel süreç kontrolü tekniklerinden (Pareto diyagramı; süreç akış diyagramı; karar akış diyagramı; neden-sonuç diyagramı vs.) yararlanılması.

Tasarımda Kalite: İlk defada doğru yapmak ve sıfır hata idealine ulaşmak için ürünün ilk tasarımından başlayarak tüm aşamalarda kalitenin sağlanması.

Benchmarking: Organizasyondaki stratejilerin, sistem ve örgüt yapısının, süreçlerin ve diğer tüm uygulamaların başka organizasyonlarla kıyaslanarak “en iyi uygulamaların” bulunması ve organizasyona uyarlanması.

Optimal Organizasyon Büyüklüğü (Rightsizing) ve Organizasyonel Küçülme (Downsizing):

-Optimal büyüklükte üretimde bulunma.

-Büyük bir organizasyon yapısı yerine daha küçük organizasyonel birimlere bölünerek faaliyet gösterme.

Dış Kaynaklardan Yararlanma (Outsourcing): Organizasyonun her işi kendisi yapması yerine asıl faaliyet alanı dışındaki işleri dış firmalara yaptırması.

Esnek Üretim: Kütleli üretim yerine bir malı istenilen miktarda zamanında üretme: Tam Zamanında Üretim (JIT).

Yalın Organizasyon Modeli: Organizasyon yapısının sadeleştirilmesi ve basitleştirilmesi; dikey organizasyon yapısı yerine yatay organizasyon yapısının oluşturulması; gereksiz ve katma değer yaratmayan kademeler, fonksiyonlar ve süreçlerin kaldırılması.

Kademe Azaltma: Organizasyondaki yönetim kademelerinin azaltılması; işe karar veren ile uygulayan arasındaki kademelerin mümkün olduğu ölçüde ortadan kaldırılması.

Çalışanları Güçlendirme: Çalışanlara yetki ve sorumluluk devredilmesi; çalışanların karar alma sürecine katılması; ekip çalışmasına önem verilmesi; çalışanların motivasyonu ve ödüllendirilmesi; çalışanların organizasyonda pay sahibi olması (ESOP) ve saire.

Otomasyon: Organizasyonda rutin işlerin mümkün olduğu ölçüde robotlara ve bilgisayarlı makinelere yaptırılması.

Sürekli Eğitim: Sürekli eğitime; bilgi ve beceri kazandırmaya önem verilmesi.

Otokontrol: Organizasyonda multi-fonksiyonel ekip çalışmasına önem verilerek denetim ve kontrollerin ekip içinde çalışanların birbirlerini kontrol etmeleri şekline dönüştürülmesi; denetim kadrolarının fazla şişirilmemesi.

Kaizen (Sürekli Gelişme): Organizasyonda iyileştirme çalışmalarının sürekli olması; sürekli eğitim, sürekli bilgi ve beceri kazandırma, sürekli araştırma ve geliştirme çalışmaları yapılması.

Toplam Verimli Bakım: Organizasyonda malzeme, enerji, ekipman ve personel ile ilgili kayıpların ortadan kaldırılması için bakım ve onarım çalışmalarının planlı ve düzenli bir şekilde yapılması.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalarda mikro düzeyde rekabet gücünün artırılmasına yönelik önerileri özetlemiş bulunuyoruz. Firmaların yeniden yapılandırılması yanısıra devletin yeniden yapılandırılması da rekabet gücü açısından önem taşımaktadır. Şimdi kısaca bu konuyu ele almaya çalışalım.

2. Makro Düzeyde Rekabet Gücünü Arttıracak Tedbirler

Yüksek rekabet gücüne ulaşmak sadece firma düzeyinde alınacak tedbirlerle sağlanamaz. Rekabet gücünün artırılması için ulusal düzeyde hükümet politikaları (ülkenin yönetim kalitesi, bu çerçevede hukuk, adalet ve yargı sistemi, devletin ekonomideki yeri, altyapı düzeyi, makro-ekonomik ortam, işgücü piyasalarının esnekliği vs.) da önem taşır.

Ulusal rekabet gücünün artırılması için her şeyden önce iyi bir devlet yönetimi gereklidir. İyi yönetim ya da son yıllarda yaygın bir şekilde kullanılan deyimle iyi yönetim (governance); devlet yönetiminde temsil, katılım ve denetimin, etkin bir sivil toplumun, hukukun üstünlüğünün, yerinden yönetimin, yönetimde açıklık ve hesap verme sorumluluğunun, kalite ve ahlakın, kurallar ve sınırlamaların, rekabet ve piyasa ekonomisi ile uyumlu alternatif hizmet sunum yöntemlerinin ve nihayet dünyada gerçekleşen dijital devrime (yeni temel teknolojilerdeki gelişmelere) uyumun mevcut olduğu bir siyasi ve ekonomik düzeni ifade etmektedir.¹²

¹² İyi yönetim konusunda bkz: United Nations Development Programme, Reconceptualising Governance. Discussion Paper 2, New York: Management Development and Governance Division. 1997.; World Bank., World Development Report , (The State In A Changing World), Oxford: Oxford University Press, 1997.; World Bank., Governance and Development, Washington DC: 1992.; World Bank, Reforming Public Institutions and Strengthening Governance., A World Bank Strategy, November 2000. Washington DC: World Bank Publication.; World Bank., Governance - The World Bank' s Experience. Washington, DC: World Bank. 1994.; Daniel Kaufmann, Aart Kraay and Pablo Zoido-Lobaton., "Governance Matters", The World Bank, Policy Research Working Paper, 2196, Development Research Group Macroeconomics and Growth And World Bank Institute Governance, Regulation and Finance, October 1999.; Daniel Kaufmann, Aart Kraay and Pablo Zoido-Lobaton., "Governance Matters: From Measurement to Action", Finance and Development, June-2000.

Öte yandan, ulusal rekabet gücünün artırılması için devletin ekonomideki rolünün, görev ve fonksiyonlarının yeniden tanımlanması ve bu çerçevede devletin yeniden yapılandırılması önem taşımaktadır.

Ulusal ekonominin rekabet gücünün artırılmasına yönelik olarak devletin optimal büyüklükte olması, bir başka ifadeyle en uygun ölçekte faaliyette bulunması gerekir. Mikro organizasyonların (firmaların) yeniden yapılandırılması için önerilen “optimalite”, “uygun büyüklük” (rightsizing) ve “küçülme” (downsizing) vs. yeni yönetim teknikleri, makro-organizasyon olarak devletin yeniden yapılandırılması için de geçerlidir. Özetle, devletin yeniden yapılandırılması ve iyi bir yönetim tesis edilmesi uluslararası rekabet gücünün artırılması için önem taşımaktadır.

IV. TÜRKİYE’NİN ÜRETİM VE İSTİHDAM KAPASİTESİNİ ARTTIRABİLMESİ İÇİN “ULUSAL REKABET GÜCÜ POLİTİKASI” ve BAŞLICA REFORM ÖNERİLERİ

Bilindiği üzere Türkiye ekonomisi, 1980’li yıllarda ekonomik büyüme ve kalkınma yönünde ciddi bir atılım gerçekleştirmiştir. Ancak 1990’lı yıllardan günümüze değin mevcut büyüme trendi devam ettirilememiştir. 1990’lı yıllarda hem dışsal hem de içsel nedenlerden kaynaklanan ekonomik krizler yoğunlaşmıştır.¹³ Hiç şüphesiz, Türkiye ekonomisi bugün çok ciddi bir üretim ve yatırım açığı ile karşı karşıya bulunmaktadır. Üretim ve yatırım kapasitesinin arttırılamaması istihdam sorununu beraberinde getirmektedir.

Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu bu durumdan kurtulabilmesi, kapsamlı bir ULUSAL REKABET GÜCÜ POLİTİKASI oluşturması ile mümkün olabilecektir. Her ne kadar ülkemizde bugüne değin hazırlanmış bulunan plan ve programlarda rekabet gücünü belirleyen etkenler üzerinde durulmuş ve bu yönde iyileştirme yapılabilmesi için stratejiler ve aksiyon planları yürürlüğe konulmuşsa da bu yönde güçlü bir iradenin ve tutarlı politikaların sürdürülemediği bilinmektedir.

Kanaatimizce, ülkemizin içinde bulunduğu üretim, yatırım ve istihdam darboğazından kurtulabilmesi için süratle bir ULUSAL REKABET GÜCÜ POLİTİKASI oluşturması ve kararlılıkla uygulaması gerekmektedir.

Ulusal rekabet gücü politikasında yer alması gereken başlıca reformları aşağıda “aksiyon önerileri” şeklinde sunmaya çalışmaktayız.

¹³ Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu kriz ile ilgili olarak bkz: Muhammet Akdiş., Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye, İstanbul, Beta Yayınları,2000.; Ercan Kumcu ve Mahfi Eğilmez., Krizleri Nasıl Çıkardık? 2. b., İstanbul: Creative Yayıncılık, 2001.; Eser Karakaş, “Derviş Yasaları ve Piyasa Ekonomisi”, İşveren Dergisi, Temmuz-2001. http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=334&id=20

AKSİYON-1: TÜRKİYE’DE DEVLET SÜRATLE YENİDEN YAPILANDIRILMALI VE ETKİN DEVLET TESİS EDİLMELİDİR.

Türkiye’nin üretim ve istihdam alanındaki sorunları aşabilmesi için süratle devlet yönetimini yeniden yapılandırması gerekmektedir. Ülkemizde merkezi yönetimden yerel yönetimlere, KİT’lerden sosyal güvenlik kuruluşlarına kadar çok geniş kapsamlı bir yeniden yapılanma programının süratle uygulanması önem taşımaktadır.

Ülkemizde Devlet Reformu ya da Kamu Yönetimi Reformu’nun gerçekleştirilmesi çok acil bir ihtiyaçtır. Bu çerçevede kurumsal reform programları (merkezi yönetim reformu, yerel yönetim reformu vs.) ve fonksiyonel reform programları (eğitim reformu, sağlık reformu, sosyal güvenlik reformu vs.) toplumsal uzlaşma ile belirlenmeli ve uygulanmalıdır.

AKSİYON-2: BİLİM VE TEKNOLOJİ ALANINDA ATILIM SAĞLAYACAK POLİTİKALAR YÜRÜRLÜĞE KONULMALIDIR.

Rekabet gücünün artırılması, hem firma düzeyinde hem de devlet düzeyinde bilim ve teknolojiye önem verilmesi ile mümkündür. Bu konuda alınması gerekli başlıca tedbirler şunlardır:¹⁴

- Ekonomide birçok sektörün gelişmesi biyoteknoloji, gelişmiş malzemeler gibi günümüz teknolojilerinden yararlanma düzeyine bağlı olacaktır. Gelişen bu teknolojilerde aktif biçimde rol alınması geleceğin sanayilerine hızlı geçişini sağlayabilecektir. Bu ise ancak ülkenin bilim ve teknoloji konusunda bir “vizyon” oluşturmasıyla mümkündür.
- Bilim ve teknoloji politikası ve ulusal düzeyde bilim ve teknoloji alt yapısı, bilimsel ve teknolojik bilgi kaynaklarına erişimi, bilinçli bilim ve teknoloji seçimini ve kaynakların birleştirilmesini sağlayıcı yönde olmalıdır.
- “Yenilik ve teknoloji” kültür ve bilincinin ülke düzeyinde yerleştirilmesi için küçük ve orta ölçekli işletmelerinde kapsandığı sanayi kesiminin uluslararası bilim ve teknoloji kurumlarıyla ilişkileri devlet desteğiyle geliştirilmelidir.
- Teknolojide görece rekabet gücündeki eksikliği giderebilmek ya da rekabet gücündeki üstünlüğü daha belirginleştirebilmek için yeni yaratılan teknolojilerden yararlanılmalıdır. Ülkelerin yeni gelişen teknolojilerden yararlanma düzeyini artırması ve bu teknolojileri geliştirme sürecine aktif biçimde katılımı, geleceğin dünyasını şekillendirecek yeni sanayilere hızlı bir biçimde geçişi kolaylaştıracaktır.

Özetle, yaşanmakta olan teknoloji devrimi sanayiden bilgiye dayalı sektörlerle doğru çok daha büyük ve yaratıcı değişimleri gündeme getirmektedir. Teknolojik devrimi yakından

¹⁴ TÜSİAD, 21. Yüzyıla Doğru Türkiye: Geleceğe Dönük Bir Atılım Stratejisi, (2 Cilt.) İstanbul. 1991. S.2.131; 2.132

izlemeli, gelişmeleri sanayi sektörüne gecikmeden tatbik etmenin yolları bulunmalıdır. Özellikle, bilgi teknolojisinde atılımı sağlayacak yatırımlara (AR-GE ve insan kaynağı geliştirilmesi dahil) ağırlık verilmelidir. İleri teknoloji ithali, dünya piyasalarında öne çıkabileceğimiz sektörleri destekleyecek ve ülke içi teknoloji üretimine katkı sağlayacak şekilde gerçekleştirilmelidir.

AKSİYON-3: SOSYAL POLİTİKA ÖNLEMLERİ YENİDEN YAPILANDIRILMALIDIR.

Üretim ve istihdam olmadan sadece sosyal politika önlemleri yeterli olmaz. Ekonomik politikalar ile sosyal politikalar arasında bir dengenin gözetilmesi önem taşımaktadır. Ülkemizde sosyal yardım politikalarının işletmelerin üretim, yatırım ve istihdam kararlarını ve tercihlerini olumsuz etkilemeyecek şekilde etkin bir yapıya kavuşturulması gereklidir.

Bu konuda alınması gerekli başlıca tedbirler şunlardır:

- Çalışma hayatının sorunlarının çözümlenmesinde sosyal diyaloga önem verilmelidir. Sosyal tarafların bir araya gelerek ortak çözüm arayışı içerisinde olmaları büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde bu amaçla oluşturulmuş bulunan Ekonomik ve Sosyal Konsey ile hükümet arasında daha etkin diyalog oluşturulmalıdır. İstihdam politikaları, işçi, işveren ve hükümet kesimlerinin ortak sorumluluk konusudur ve üçlü işbirliğini gerektirmektedir.¹⁵
- Sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılması sağlanmalıdır. Ülkemizde sosyal güvenlik sistemi çok ciddi sıkıntılar içerisinde bulunmaktadır. Sosyal güvenlik alanında yapılması gereken ilk iş re-organizasyondur. Mevcut sosyal güvenlik hizmetini sunan kuruluşların organizasyon yapısı yeniden düzenlenmelidir. Çok ciddi ve kapsamlı çalışmalar sonucunda sosyal güvenlik kuruluşları (Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur) re-organizasyona tabi tutulmalıdır. Re-organizasyon reformunun temel amacı özertleştirme ve rehabilitasyon olmalıdır. Sosyal güvenlik kurumlarının siyasal iktidarların baskı ve müdahaleleri dışında faaliyet göstermeleri sağlanmalıdır. Öte yandan sosyal güvenlik kurumlarının üyelerine farklı hizmetler sunması ve değişik haklar tanınması kaldırılmalı; yürürlükte bulunan mevzuat düzeltilerek norm ve standart birliği sağlanmalıdır. Bunun için, sosyal güvenlik ile ilgili mevzuat yeni baştan düzenlenmelidir. Sosyal güvenlik prim oranları mutlaka düşürülmelidir. Ağır sigorta yükü, kaçak işçi çalıştırma ve asgari ücret üzerinden prim ödeme gibi yasal olmayan yolları teşvik etmektedir. Yüksek prim yükü, primlerin zamanında tahsil edilmesini de güçleştirmektedir.

AKSİYON-4: İŞGÜCÜ PİYASASI YENİDEN YAPILANDIRILMALIDIR.

¹⁵ Refik Baydur, “Çalışmayı ve Çalıştırmayı Özendirecek İstihdam Politikaları Gerekli”, İşveren Dergisi, Aralık-2002. s.16.

Devletin işgücü piyasalarına müdahale ederek *katı bir şekilde* çalışma sürelerini, çalışma biçimini, işe alınma ve işten çıkarma kurallarını belirlemesi işletmeleri yüksek maliyet ve düşük verimlilik ile çalışmak zorunda bırakmaktadır. Bunun yanısıra vasıfları ve verimliliği düşük çalışanları istihdam etmekle işletmeler, daha düşük kaliteli mal ve hizmetleri piyasaya sunmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum günümüzde globalleşme ile giderek artan rekabet ortamı karşısında firmaların uluslararası rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir. İşçiyi korumak amacı doğrultusunda devletin işgücü piyasasına yaptığı müdahaleler maalesef işletmeler üzerinde olumsuz etkiler doğurmakta, işletmelerin güç şartlar altında üretim yapmaya devam edememeleri neticesinde ise işçiler mevcut işlerini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Halbuki, daha serbest bir işgücü piyasası işletmelerin karlılığı ve verimliliğini artırmakta, bunun sonucunda yeni iş alanları genişlemekte ve istihdam imkanları yaratılmaktadır.¹⁶

İşgücü piyasalarında esneklik sağlanması, bireylerin kendilerine en uygun işi aramalarına, firmaların ise geniş bir uygun vasıflı adaylar yelpazesi içinden seçim yapmalarını kolaylaştırmaktadır. Gelişmiş ülkelerde çalışmalar şu alanlarda yoğunlaşmaktadır:¹⁷

-İşsizlik yardımları/sosyal sigorta yardımları ile çalışarak elde edilen net gelirler arasındaki farkın büyütülerek, çalışmanın daha fazla özendirilmesi,

-Çalışma süresinde esnekliğin artırılması,

-Yeni tip sözleşmelerin geliştirilmesi,

-Mesleki ve coğrafi hareketliliğin kolaylaştırılması,

-İşsizlerle, işgücü piyasası arasındaki bağların güçlendirilmesi,

-İşgücü piyasasında şeffaflığın artırılması.

Önemle belirtelim ki, devletin işgücü piyasasına müdahalelerinin azaltılması (deregülasyon) ve işgücü piyasasının serbestleştirilmesi ve esnekleştirilmesi ekonomide genel istihdam düzeyi üzerinde olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Çalışma hayatının esnekleştirilmesi konusundaki alınabilecek başlıca tedbirleri şu şekilde özetleyebiliriz:¹⁸

¹⁶Necmettin Özteir, “Gerçek İş Güvencesinin Birinci Koşulu İşyeri Güvencesidir”, Tekstil İşveren Dergisi, Şubat 2003, Sayı 278. (<http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/2003/subat/16.html>)

¹⁷ UNICE, Rekabet Gücü Yüksek Avrupa İçin Dünya Çapında Bir Performansa Doğru, İstanbul: TÜSİAD Yayını, 1995.s.55.

¹⁸ Bu konuda bkz:TİSK, Çalışma Hayatında Esneklik, Ankara: 1994. ; TİSK., Avrupa’da Esneklik Uygulamaları –İngiliz Sanayi Konfederasyonu (CBI) Araştırması: “Çalışan Bir Avrupa Yaratılması”, Ankara: TİSK Yayını, 2001.

- Rekabet gücü açısından katı iş hukuku kurallarının mutlaka gözden geçirilerek esnekleştirilmesi şarttır. Taraflar çalışma şartlarını toplu iş sözleşmeleri ve hizmet akitleriyle serbestçe belirleyebilmelidirler.
- Çalışma mevzuatımızda sayısal esnekliğe imkan sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle sayısal esneklik, işletmenin rekabet gücü ile çok yakından alakalıdır. Ayrıca işletmelerin fonksiyonel esnekliğe sahip olmaları önem taşımaktadır. Bu devlet müdahalesinden ziyade işletmelerin kendi yönetim tarzları ile ilgili bir sorundur. Fonksiyonel esneklik ile ifade edilmek istenilen şudur; işletmeler, çalıştırdıkları işçileri gerektiğinde değişik birimlerde çalıştırabilmelidirler.
- İşgücü piyasalarının esnek ve dinamik bir yapıya kavuşması için özel istihdam bürolarının gelişmesi yönünde çaba sarf edilmelidir.¹⁹ Özel istihdam bürolarının yapısı, işleyişi ve denetimiyle ilgili çeşitli tedbirler alınmalıdır. Bunlar arasında özel istihdam bürolarının dinamik bir örgüt yapısına kavuşturulması, düzenli kayıt sistemi oluşturulması, faaliyetlerinde şeffaflık sağlanması, etkin denetime tabi tutulması vs. sayılabilir.²⁰

AKSİYON-5: MAKRO-EKONOMİK ORTAM İYİLEŞTİRİLMELİDİR.

Makro-ekonomik ortamın daha istikrarlı ve öngörülebilir hale getirilmesi sağlanmalıdır. Rekabet gücünün artırılabilmesi için daha düşük bir enflasyon oranı, düşük faiz oranı, kur istikrarı, daha etkili ve uyum sağlayabilir piyasalar, daha açık, istikrarlı ve öngörülebilir bir makro ortam önem arz etmektedir. Hükümetin başlıca görevlerinden birisi; uygun makro ekonomi politikaları uygulayarak firmaların verimli bir şekilde çalışabildikleri, yatırım kararlarını alabildikleri, stratejik planlarını uygulayabildikleri, dolayısıyla da rekabet güçlerini arttırabildikleri bir ortam yaratmaktır.²¹

Makro-ekonomik ortamın iyileştirilmesi için şu tedbirler önem taşımaktadır:

- Sürekli artma eğilimindeki verimsiz kamu harcamalarının azaltılması,
- Kamu harcamaları ve kamu gelirleri arasında mali dengenin gözetilmesi ve mali disiplinin tesis edilmesi,
- Vergi yükünün özel kesim faaliyetlerini engellemeyecek düzeylerde belirlenmesi,

¹⁹ Özel istihdam büroları konusunda bkz: TİSK, İşgücü Piyasasında Özel İstihdam Bürolarının Önemi, Ankara: 1995. ; TİSK, İşsizlik Sigortası, Aktif İstihdam Politikaları ve Özel İstihdam Büroları, Ankara: 2000.; Nusret Ekin, Türkiye’de İş Piyasasının Yeniden Yapılanması: Özel İstihdam Büroları, İstanbul: İTO Yayını, 2001.

²⁰ Bkz.: Ekin, a.g.e.2001; Nusret Ekin, “Türkiye’de İstihdam Artışında Yeni Boyutlar: İş Piyasasında Dönüşüm ve Elektronik İş Bulma”, Mercek Dergisi, Ekim-2001.s.16.

²¹ UNICE, Rekabet Gücü Yüksek Avrupa İçin Dünya Çapında Bir Performansa Doğru, İstanbul: TÜSİAD Yayını, 1995.s.42.

- Kamu harcamalarının finansmanında vergi dışı finansman kaynaklarına (borçlanma ve para basma) sınırlı ölçülerde başvurulması,

Öte yandan, piyasaların daha etkili ve daha kolay uyum sağlar hale getirilmesi için de şu tedbirler alınmalıdır.²²

- Maliyet etkinliği olan bir yapı,
- Daha esnek bir işgücü piyasası,
- Açık bir uluslararası ticaret sistemi,
- Yeni ürünler ve üretim süreçleri yaratmak ve geliştirmek için yeterli sayıda yaratıcı kişiler,
- Yeni piyasalar, yeni firmalar yaratmak ve geliştirmek için yeterince girişimci.

AKSİYON-6: ÜRETİM VE İSTİHDAMA YÖNELİK ARZ-YÖNLÜ VERGİ POLİTİKALARI UYGULANMALIDIR.

Ülkemizde istihdam vergilerinin yükü katlanılamayacak boyutlara ulaşmış bulunmaktadır.²³ Türkiye’de işçi çalıştırmaya ilişkin yükümlülükler (vergiler, sosyal güvenlik primleri vs.) işletmelerin yeni iş alanlarına yönelmelerine ve varlıklarını devam ettirebilmelerine engel teşkil etmektedir.

Ülkemizde vergi sisteminin mutlaka üretimi ve istihdamı artıracak şekilde yeniden yapılandırılması önem taşımaktadır. Bu çerçevede vergi oranlarının indirilmesi yoluyla ekonomik büyüme ve kalkınmada artış sağlamayı hedefleyen bir arz-yönlü vergi politikasının²⁴ süratle uygulanmalıdır.

Ülkemizde mevcut vergi sisteminin mutlaka aşağıdaki genel ilkeler çerçevesinde yeniden yapılandırılması sağlanmalıdır:

- En başta optimal vergileme ilkelerini (Adalet-Eşitlik, Genellik, İstikrar, Tarafsızlık, Etkinlik, Basitlik) esas alacak bir vergi reformu yapılması amaçlanmalıdır.

²² UNICE, Rekabet Gücü Yüksek Avrupa İçin Dünya Çapında Bir Performansa Doğru, İstanbul: TÜSİAD Yayını, 1995. s.14.

²³ Ülkemiz 30 OECD ülkesi içerisinde istihdam vergilerinin (işletmelerin işçi adına ödediği gelir vergisi ile işsizlik sigortası dahil, SSK’ya ödediği işçi-işveren primleri) ağırlığı açısından en başta yer almaktadır. Türkiye’de işçilik maliyetinin yüzde 43’ü istihdam vergilerine ayrılırken, bu oran OECD ülkelerinde ortalama olarak yüzde 24, ABD’de yüzde 19, İrlanda’da yüzde 13 tür. Bu konuda kapsamlı bilgi için bkz. TİSK, “Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu’nun Yatırım Ortamının İyileştirilmesi ve İstihdamın Artırılmasına İlişkin Görüşleri” (İşveren Dergisi Eki.)

²⁴ Arz-yönlü vergi politikası (supply-side tax policy) konusunda bkz: Thomas Hailstones (ed.) Viewpoints on Supply Side Economics, Virginia: Reston Publishing Co. 1982.

- Verginin tabana yayılması sağlanmalıdır. Türk kamu maliyesi ile ilgili temel sorunlardan birisi verginin tabana yayılmaması ile ilgilidir. Ülkemizde dolaysız vergi mükellefi sayı itibariyle yaklaşık 6 Milyon dolayındadır. Bu rakamın toplam işgücüne ve kamusal hizmetlerden yararlanan vatandaş ve seçmen sayısına olan oranı son derece düşük kalmaktadır.²⁵
- Tüm vergilerin oranları düşük ve düz oranlı olmalıdır.
- Geriye doğru vergileme mutlaka anayasada yer alacak madde ile yasaklanmalıdır.
- Vergi aflarının ancak yasama organının nitelikli çoğunluk kararı ile (beşte dört veya dörtte üç) gerçekleştirilebileceği hüküm altına alınmalıdır.

AKSİYON-7: KAYITDIŞI EKONOMİ VE KAYITDIŞI İSTİHDAM DARALTILMALIDIR.

Bilindiği üzere Türkiye ekonomisindeki geri kalmışlık modern sektör olan sanayiinin yanında geleneksel sektörün yani tarımın bir işgücü deposu olması ve kırsal ile kent arasında mevcut ücret farklılığı nedeniyle yaratılan iç göç ile kentlerde işsizlerin birikmesi ve kendi kendilerini marjinal sektörde istihdam etmeleridir. Bu ekonomik yapılanmada devletin; özellikle kayıtlı ekonomideki istihdamı ağır ücret ve sosyal güvenlik primleri ile vergilendirmesi, kayıt dışı istihdamı teşvik etmektedir. Kayıtlı ekonominin bir kesimi, rekabetin zorlamasıyla, ağır faiz ve vergi yükleri altında sermaye birikimini tamamlayabilmek için, kısmen de olsa kayıt dışı istihdamı seçmektedir.²⁶

Kayıt dışı ekonomi, bir taraftan devlet açısından gelir kaybına yol açmakta, diğer taraftan da özel işletmeler açısından haksız rekabet gücü yaratmaktadır. Kayıt dışı ekonominin daraltılması için en başta ağır vergi ve sosyal sigorta prim yükünün azaltılması önem taşımaktadır.²⁷

AKSİYON-8: BÜROKRASİ VE KIRTASİYECİLİK MÜMKÜN OLDUĞU ÖLÇÜDE ORTADAN KALDIRILMALIDIR.

Ülkemizde bürokrasinin gerek örgütsel yönden ve gerekse işlevleri yönünden ciddi sorunları bulunmaktadır. Bürokrasinin örgütsel sorunları içerisinde aşırı merkeziyetçilik

²⁵ Bu ciddi sorunu Profesör Eser Karakaş şu şekilde özetlemektedir: “Kamu harcaması tüketen ve daha da önemlisi oylarıyla bu harcamaların kompozisyonunu şekillendiren 40 milyon seçmenden sadece 6 milyonu bu harcamanın finansmanına katılıyorsa, yani vergi ödüyorsa diğer 32-33 milyon harcama tüketicisi “beleşçilik” yapıyorsa, böyle bir mali sistemin düzeltilebileceğini sanmak mümkün değildir.” Eser Karakaş, “*Kamu Maliyesi Nerede Aksıyor?*”, <http://www.zaman.com.tr/2003/03/06/yorumlar/default.htm>

²⁶ Güneri Akalın, Türkiye’de Ekonomi Politik Kriz ve Piyasa Ekonomisine Geçiş, Ankara: Akçağ Yayınları, 2002. s.291.

²⁷ TİSK, Kayıtdışı Çalışma, Bkz: <http://www.tisk.org.tr>

ve gizlilik önem taşımaktadır. Kamu yönetiminde görev ve yetkilerin pek çoğu merkezde bürokrasinin elinde toplanmıştır. Ülkemizde özel sektörün ve dolayısıyla girişimciliğin önündeki engellerin kaldırılması için bürokrasi ve kırtasiyeciliğin azaltılması gerekmektedir. Bu konuda süratle alınması gereken bazı tedbirleri şu şekilde özetleyebiliriz:

- Bürokrasinin etkin, verimli ve adil işleme için yasaların herkese uygulanabilir tarzda “genel” olarak düzenlenmesi, ayrıcalıklar getirmemesi sağlanmalıdır. Yasalar; basit, anlaşılır, açık ve net olmalıdır.
- Bürokrasi gerek istihdam yönünden, gerekse araç- gereç ve hizmet birimleri bakımından sürekli büyüme eğilimindedir. Bürokrasinin büyümesi, hantal bir devlet yapısı ortaya çıkarmaktadır. Bürokrasinin, siyasal iktidarların baskısı altında sürekli yeni kadrolar tahsis etmeleri mutlaka engellenmelidir.
- Devlet yönetiminde ve bürokraside açıklık (şeffaflık) sağlanmalıdır.
- Bürokratların etkin ve verimli çalışmaları için, atanan bürokrat ile hükümet arasında performans sözleşmesi imzalanmalıdır. Bürokrat, görevde bulunduğu süre içerisinde belirli performans ve başarı standartlarına ulaşmayı taahhüt etmelidir. Performans ölçme ve değerlendirme ile ilgili olarak her zaman belirli kıstaslar ve standartlar oluşturulması mümkündür.
- Bürokraside belirli hizmetlerin yerine getirilmesinde (işyeri açılması ile ilgili olarak ruhsat verilmesi vs.) kamu kuruluşlarını bağlayacak belirli bir süre önceden tespit edilerek vatandaşların mağdur olmaları önlenmelidir.
- Halen bürokraside işyeri açma ile ilgili olarak çok gereksiz formaliteler istenilmektedir. Ruhsat işlemleri uzun sürmekte, aşırı bürokrasi ve kırtasiyecilik, işletmeleri kaçak olarak (ruhsatsız) çalışmaya sevk etmektedir. Ayrıca formaliteler ve uzun süren işlemler rüşvet ve yolsuzluğa fırsat yaratmaktadır. Ruhsat işlemlerinin basitleştirilmesi sağlanmalıdır.
- Kamu kurum ve kuruluşlarında daha kaliteli mal ve hizmet sunulması için çeşitli performans standartlarının önceden tespit edilmesi gereklidir. Posta ve telefon hizmetlerinde, elektrik, su , havagazı bağlanması işlemlerinde; işyeri çalışma ruhsatı verilmesinde; eğitim ve sağlık kurumlarının hizmetlerinin sunulmasında vs. hizmetlerde belirli performans standartlarının mutlaka oluşturulması ve ilan edilmesi önem taşımaktadır. Her kamu kurum ve kuruluşu yapılan hizmetlerin özelliğine göre bir performans standardı oluşturmalı ve ilan etmelidir.

AKSİYON-9: GİRİŞİMCİLİK TEŞVİK EDİLMELİ ve KOBİ'LER DESTEKLENMELİDİR.

Girişimcilik ekonomik büyüme ve istihdamın artmasında çok önemli bir role sahiptir. Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde girişimciliğin ve bu çerçevede küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi yoluyla üretim ve istihdamın artırılması amaçlanmaktadır.

Önemle belirtelim ki, rekabet gücünün artırılmasında girişimcilik ve KOBİ'ler son derece önem taşımaktadır. Girişimciliğin geliştirilmesi ve KOBİ'lerin desteklenmesi yönünde alınması gerekli tedbirleri şu şekilde özetleyebiliriz:²⁸

- Girişimciliğin ön plana çıkarılması ve girişimcilik faaliyetlerinin teşvik edilmesi,
- Yenilikleri ve değişimleri destekleyici iş ortamının yaratılması,
- Mal ve hizmetlerin piyasaya erişiminin sağlanması,
- İşletmeler için bürokratik düzenlemelerin basitleştirilmesi ve yenilenmesi,

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde ülkemizde üretim, yatırım ve istihdamın artırılmasında özel girişimcilığe gereken önem verilmeli ve KOBİ'ler mutlaka doğrudan veya dolaylı kamu politikaları ile desteklenmelidir.

KOBİ'lerin rekabet gücünün artırılması için firma, endüstri ve hükümet düzeyinde alınması gerekli tedbirler bulunmaktadır. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz: ²⁹

▪ *Eğitim.* Nitelikli ve becerili işgücü sağlanması işletmelerin başarısı ve rekabet gücünü arttırabilmeleri için büyük önem taşımaktadır. Dinamik bir işletme, basit beceri düzeyinden, karmaşık beceri düzeyine kadar çok çeşitli kategorilerde işçilere istihdam yaratır. ³⁰

▪ *Finansman.* Yeni ekonomide girişimciler daha büyük bir rekabet baskısı altında bulduklarından rekabet gücünü korumak ve geliştirmek için yeni teknolojilere ihtiyaç duyarlar. Yeni teknolojileri satın alma ise büyük bir finansman ihtiyacını beraberinde getirebilir. Girişimciliğin geliştirilmesi için mali kaynaklar (finansman) çok önem taşımaktadır. Bu konuda şu önlemlerin alınmasında yarar bulunmaktadır:

- Teminat konusunda sorunları olan girişimcilere kolaylıklar sağlanması; kredi ve karşılıklı garanti planlarının oluşturulması,
- Mikro-finance araçlarının uygulamaya konulması,

²⁸ İKV, Avrupa Birliği'nin Girişimcilik (Sanayi ve KOBİ) Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, İstanbul: Haziran-2001.s.24.

²⁹ Avrupa Komisyonu, Girişimciliği ve Rekabet Gücünü Geliştirmeye Yönelik Eylem Planı, Aralık. 1999.

³⁰ "Avrupa Birliği Sanayiinin Rekabet Gücü Hakkında UNICE Görüşü", (İşveren Parasız Eki,) TİSK tarafından yayınlanmıştır. (Tarihsiz) s. 3.

- Risk sermayesi planlarıyla yönetilen sermaye yatırımlarının artırılması,
- KOBİ'lerin sermayeye piyasasından fon temin etmelerini sağlayabilmenin yollarının araştırılması,
- EXIMBANK kredilerinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere kolaylıklar sağlanması,
- Bankaların sendikasyon kredilerinin belli bir oranının KOBİ'lerin ihracatı için tahsis edilme zorunluluğu getirilmesi vs.
- *Ar-Ge Hizmetleri.* Araştırma-Geliştirmenin, rekabet gücünün artırılması için kritik önemi bulunmaktadır. Özellikle KOBİ'ler yenilik ve yaratıcılık için araştırmalara ulaşmış, bunları uygulanmakta ciddi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadırlar. Teknoloji transferi, patent ile ilgili prosedürler hem kolay değildir, hem de pahalıdır. Bu nedenlerden dolayı girişimcilerin önündeki engellerin kaldırılması önem taşır. Bu konuda başlıca şu önlemler alınmalıdır:
- Patent alma konusunda işlemlerin basitleştirilmesi, patent alma fırsatlarından yararlanma konusunda girişimcilerin bilgilendirilmesi,
- Fikri ve sınai mülkiyet hakları konusunda bilgisayar ortamında on-line hizmet sağlanması,
- *Online Bilgi Hizmetleri.* Girişimciliğin geliştirilmesi için dijital devlet hizmetleri son derece önem taşımaktadır. Bürokrasi ve kırtasiyeciliğin firmalara yüklediği zaman ve işlem maliyetlerinin azaltılması rekabet gücü açısından son derece önem taşımaktadır. Bunun için kamu kurum ve kuruluşlarının web bilgi hizmetlerinin geliştirilmesi gerekir.
- *Vergi.* Girişimciliğin ve KOBİ'lerin desteklenmesi için firmaların üzerindeki mali yüklerin mutlaka azaltılması gerekir. Firmaların işgücü maliyetleri içinde üretimle ilgisi olmayan yan ödemeler firmalar üzerinde çok ciddi bir yük oluşturmaktadır.

AKSİYON-10: MİKRO FİNANSMAN UYGULAMALARI TEŞVİK EDİLMELİDİR.

Mikro finansman, finansal kurumların hizmet sunmadıkları veya eksik hizmet sundukları düşük gelir grubunun tasarruf, kredi ve sigorta gibi finansal hizmetlere erişimlerinin sağlanması için düşünülmüş bir sistemdir. Mikro finansman sisteminde kendi hesabına çalışan mikro girişimciler ve çoğunlukla kırsal kesimde veya kentsel alanlarda yaşayan düşük gelirli kişilere finansal destek sağlanması amaçlanmaktadır.³¹

³¹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, "Mikro Girişimcilere Yönelik Finansman Stratejisi: Mikro Finansman",
<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/mikrogirisimci.doc>

Ülkemizde üretim, yatırım ve istihdam yönünden ulusal ekonomi içerisinde çok önemli bir yeri olan KOBİ'ler ve ayrıca düşük gelirli çeşitli kesimler (kırsal kesimde yaşayan işsizler, kent yoksulları, kadınlar vs.) mikro finansman sistemi ile ekonomiye daha aktif katkılar sağlayabilirler.

Mikro finansman sisteminin başarıya ulaşması için müşteriler açısından; düşük işlem maliyeti, yüksek mevduat likiditesi, kredilere çabuk erişim, mikro finansman kurumları açısından; finansal sağlamlık, örgütsel istikrar, bağımsızlık önemli şartlardır.

Ülkemizde uzun yıllardır mikro finansman benzeri uygulamalar değişik resmi ve resmi olmayan kurumlar bünyesinde devam etmiştir. Halk Bankası, Ziraat Bankası, Esnaf ve sanatkar kooperatifleri, küçük çiftçi kooperatifleri ve bazı meslek odalarının oluşturduğu yardımlaşma sandıkları bu çerçevede değerlendirilebilir.³² Bu konuda daha kapsamlı çalışmalar yapılarak mikro finansman kurumlarının geliştirilmesi amaçlanmalıdır.

AKSİYON-11: NİTELİKLİ VE BECERİLİ İŞGÜCÜ ARZI ARTTIRILMALIDIR.

Dinamik bir sanayi, basit beceri düzeyinden, karmaşık beceri düzeyine kadar çok çeşitli kategorilerde işçilere istihdam yaratır. Bu durum sanayiinin gelişmesini desteklemek için önemli bir motivasyon olmalıdır. Sanayiinin gelişimi, hayli yüksek nitelikte teknik ve bilimsel personelin istihdamına bağlıdır. Nitelikli ve becerili işgücü sağlanması için başlıca şu tedbirler alınmalıdır:³³

- Teknik ve bilimsel temel eğitimin kalitesinin artırılması,
- Sosyal tarafların tam katılımı ile uygulanan ve firmaların ihtiyacına göre düzenlenmiş yaşam boyu eğitim stratejisi ve sürekli eğitimin teşvik edilmesi,
- Öğretim programlarının iş dünyasının ve sanayiinin ihtiyaçlarına daha uygun hale getirilmesi,
- Eğitim ve mesleki öğretimle, iş dünyası ve sanayi arasındaki bağların güçlendirilmesi,

³² Ülkemizde adına mikro-f finansman denilmesine de Halk Bankası ve Ziraat Bankası'nın günümüze değin yaptığı pek çok uygulamaları bulunmaktadır. Örneğin; Halk Bankası; düşük gelir gruplarına ve mikro girişimci sayılabilecek esnaf ve sanatkarlara "kadın ve genç girişimcileri destekleme kredisi" "taksi dolmuş kredisi" ve "ürün geliştirme kredisi" gibi isimler altında düşük faizli krediler sunmuştur. Ziraat Bankası da düşük gelirli çiftçilere süt sığırcılığı, su ürünleri avcılığı, su ürünleri yetiştiriciliği, arıcılık gibi alanlarda sübvansiyonlu krediler sağlamaktadır. Bkz: "*Mikro Girişimcilere Yönelik Finansman Stratejisi: Mikro Finansman*",

<http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlar/raporlar/rapor/bddk/mikrogirisimci.doc>

³³ UNICE, (Avrupa Birliği Sanayiinin Rekabet Gücü Hakkında UNICE Görüşü", (TİSK İşveren Dergisi Eki.) s.3.; UNICE, Rekabet Gücü Yüksek Avrupa İçin Dünya Çapında Bir Performansa Doğru, İstanbul: TÜSİAD Yayını, 1995.s.56.

-İşsizlerin becerilerinin geliştirilmesi vs.

AKSİYON-12: ALTYAPI HİZMETLERİ YENİDEN YAPILANDIRILMALIDIR.

Rekabet gücünün arttırılabilmesi için altyapı yatırımlarının arzu edilir düzeyde ve kalitede olması gerekir. Altyapı hizmetleri alanında devletin çok önemli bazı görev ve fonksiyonları vardır ve bu fonksiyonların bir kısmının özel kesime devredilmesi sözkonusu olamaz.

Devlet prensip olarak başlıca üç tür altyapı hizmetlerinin gerçekleştirilmesi yönünde kararlar alınmasından sorumlu olmalıdır:

- *Kurumsal Altyapı.* Özel mülkiyeti, rekabeti, parasal ve mali düzeni belirleyen hukuki norm, kural ve kurumların bütünü kurumsal altyapıyı oluşturur. Kurumsal altyapıyı oluşturmak devletin temel görevidir ve piyasa mekanizmasına devredilemez.
- *Maddi Altyapı.* Sosyal sabit sermaye olarak da adlandırılan maddi altyapı; karayolları, demiryolları, havayolları, limanlar, köprüler, barajlar, termik santraller, haberleşme vs. yatırımları ifade eder. Ekonomik gelişme düzeyine göre maddi altyapı hizmetlerinin sunulmasında devlet farklı bir görev üstlenir. Ekonomik gelişmenin başlangıcında bu hizmetler özel teşebbüslerin yetersizliği durumunda devlet tarafından üstlenilir. Gelişmiş ülkelerde ise devlet maddi altyapı hizmetlerini mümkün olduğu ölçüde piyasa mekanizmasına devretmeye çalışmalıdır.
- *Personel Altyapı.* İnsan sermayesi olarak da adlandırılan personel altyapı, kalifiye ve yetişmiş insangücü için yapılan yatırım harcamalarını ifade eder. Devlet, ekonomik gelişmenin itici gücü olan eğitim hizmetlerinde ekonomik gelişmeye paralel bir rol üstlenir.

Özel kesimin gelişmesi için altyapı hizmetlerinden enerji, ulaştırma ve haberleşme hizmetlerinin rekabetçi maliyetlerle sağlanması büyük önem taşır. Özel kesimin gelişimi için rekabetçi maliyetlerle altyapı hizmetleri sağlanması konusunda şu tedbirler alınmalıdır:³⁴

-Ülkenin sahip olduğu doğal kaynaklara yatırım yapma konusunda engeller ortadan kaldırılmalı ve teşvik edilmelidir.

-Rekabetçi fiyatları sağlamak amacıyla piyasanın iyi işlemesine dikkat edilmelidir.

-Ticari düzenlemelerden, fiyat ayarlamalarından ve arz ve talebi dengelemek için doğrudan müdahalelerden kaçınılmalıdır.

³⁴ UNICE, Rekabet Gücü Yüksek Avrupa İçin Dünya Çapında Bir Performansa Doğru, İstanbul: TÜSİAD Yayını, 1995.s.58vd.

-Nükleer enerji, iklim değişiklikleri problemi ile başa çıkabilmek için vazgeçilmez bir seçenektir.

-Demiryolu, liman hizmetleri ve havayolu taşımacılığında serbestleşme girişimleri (deregülasyon) önem taşımaktadır.

-Ucuz ve hızlı internet girişi sağlayan geniş bant (broadband) rekabet gücü açısından anahtar faktördür.

AKSİYON-13: ELEKTRONİK TİCARET GELİŞTİRİLMELİDİR.

Bilindiği üzere elektronik ticaret örgütsel ve bireysel seviyede tüm ticari faaliyetlerle ilgili işlemleri kapsamaktadır. Bu alanda üretilmiş, işlenmiş ve aktarılmış tüm dijital veriler, metinler, sesler ve görsel imajların işlenmesi ve aktarılmasına dayanmaktadır.³⁵

Önemle belirtelim ki, bilgi ve iletişim teknolojileri alanındaki gelişmeler neticesinde elektronik ticaretin boyutları her geçen gün artmaktadır. Elektronik ticarete yönelen firmalar hiç şüphesiz diğer firmalara oranla pazar paylarını ve dolayısıyla rekabet gücünü arttırmaktadırlar.

Elektronik ticarete yönelme ve elektronik ticaretin gelişmesi için hem firmalar düzeyinde hem de hükümetler düzeyinde alınması gerekli tedbirler bulunmaktadır. En başta hükümetlerin elektronik ticarete yönelik hukuki düzenlemeler yapması önem taşımaktadır. Tüketicilerin korunması, rekabet, finans ve ödeme sistemleri, vergileme, entelektüel mülkiyet hakları, güvenlik vs. konularında hükümetlerin genel kuralları tespit etmeleri önem taşımaktadır.³⁶

AKSİYON-14: YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINI ÖZENDİRECEK TEDBİRLER ALINMALIDIR.

Ulusal rekabet gücü açısından yabancı sermaye yatırımları büyük önem taşımaktadır. Ülkemize ileri teknoloji getirecek ve yeni istihdam imkanları yaratacak doğrudan yabancı sermaye yatırımları mutlaka teşvik edilmelidir. Bu çerçevede başlıca şu tedbirler alınmalıdır:

- Bürokrasi ve kırtasiyecilik azaltılmalıdır. Yabancı yatırımcılardan istenene belgeler ve diğer formaliteler en aza indirilmelidir.
- Yabancı sermayenin ülkeye katkıları (istihdam, yeni teknoloji, ihracat vs.) dikkate alınarak vergi teşvikleri sağlanmalıdır.

³⁵ Nusret Ekin, Bilgi Ekonomisinde Elektronik Ticaret, İstanbul: İTO Yayını, 1998. s. 75.; 5.

³⁶ Bkz: Nusret Ekin, Bilgi Ekonomisinde Elektronik Ticaret, İstanbul: İTO Yayını, 1998. s. 5-6.

- Yap-İşlet-Devret ya da Yap-İşlet-Sahip Ol yöntemlerine işlerlik kazandırılarak ülkemize yabancı yatırımcıların gelmesi özendirilmelidir. Bu çerçevede yabancı yatırımcılara bedelsiz arazi ve arsa tahsisi yapılmalıdır.

V. SONUÇ

Bir ekonomide zenginliğin, yani ekonomik refahın kaynağı üretimdir. Üretim ve yatırım olmadan ekonomik refahın sağlanması mümkün değildir. Üretim ve yatırım, aynı zamanda istihdam demektir. İstihdam imkanlarının artırılabilmesi doğrudan ekonominin üretim ve yatırım kapasitesi ile ilgilidir.

Türkiye ekonomisinde reel sektörün bugün içinde bulunduğu temel sorun üretim-yatırım-istihdam çarkının işletilememesinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunu aşacak temel çözüm ekonominin üretken kapasitesini harekete geçirecek ulusal rekabet gücü politikalarının yürürlüğe konulmasından geçmektedir.

Ülkemizde firma, endüstri ve ulusal düzeyde rekabet gücünün artırılabilmesi için ULUSAL REKABET GÜCÜ STRATEJİSİ ve bu strateji çerçevesinde aksiyonlar ve politikalar belirlenmeli ve süratle uygulamaya geçirilmelidir.

Önemle belirtelim ki, üretim, yatırım ve istihdam imkanlarının yaratılabilmesi için Ulusal Rekabet Gücü Politikasının bir yönünü oluşturan arz-yönlü iktisat politikaları (vergi oranlarının indirilmesi, işgücü piyasalarında esneklik, mikro finansman vs.) çok büyük önem taşımaktadır. Özellikle basit, açık, istikrarlı ve öngörülebilir bir düz ve düşük oranlı vergi sistemi, uzun dönemde üretim ve istihdamda kalıcı artış sağlayacak en önemli tedbirlerden birisidir. Yine düz ve düşük oranlı bir vergi sistemi, uzun dönem perspektifi esas alan ve bu yönde bir siyasal kararlılığı ortaya koyabilen hükümetler için sadece üretimi artırmakla kalmaz, vergi gelirlerinde de bir artış sağlar.

Ulusal rekabet gücünün artırılabilmesi için deyim yerindeyse “devletin yeniden inşası” son derece önem taşımaktadır. Değişen dünyanın yeni gerçekleri dikkate alınarak öncelikle “devletin yeniden tanımlanması” ve bu vizyona uygun olarak “devletin yeniden yapılandırılması” gerekmektedir. Bu çerçevede kapsamlı bir Devlet Reformu başlatılmalı ve “etkin devlet” in tesis edilmesi sağlanmalıdır.

Öte yandan, yüksek rekabet gücü sadece hükümet politikaları ile başarılabilecek bir konu değildir. Rekabet gücünü belirleyen firma içi etkenlerin de iyileştirilmesi temel amaç olmalıdır. Firmaların değişim mühendisliği (reengineering) olarak adlandırılan değişim yönetimini en iyi şekilde öğrenmeleri ve uygulamaları gereklidir. Bu çerçevede firmaların toplam kalite yönetimi, insan kaynakları yönetimi, stratejik yönetim, sinerjik yönetim, bilgi yönetimi gibi yeni yönetim anlayışlarını benimsemeleri ve bu yönde organizasyonda yapı, sistem ve süreçleri yeniden yapılandırmaları gerekmektedir. Firmada değişim mühendisliğinin uygulanmasının nihai amacı kalite, verimlilik, etkinlik, düşük maliyet,

müşteri memnuniyeti, yenilik ve yaratıcılık gibi rekabet gücünü belirleyen firma içi etkenlerde iyileştirme sağlanmasıdır.

Yüksek rekabet gücü, kamu ve özel kesimin ortak çabasının bir ürünüdür. Bu bakımdan hem devletin, hem de firmaların yeniden yapılandırma stratejilerini ve aksiyon plan ve programlarını uygulama kararlılığı içerisinde olmaları gerekmektedir. Bu çerçevede “toplumsal diyalog” yoluyla ULUSAL REKABET GÜCÜ STRATEJİSİ üzerinde “toplumsal uzlaşma” sağlanması öncelikle atılacak adımlardan birisidir. Hükümetin bu stratejiyi işçi ve işveren kesimleri ile ayrıca toplumun değişik kesimlerini temsil eden sivil toplum kuruluşları ile ortak olarak belirlemesi son derece önem taşımaktadır.

Üretim, yatırım ve istihdam alanında çok kısa zamanda mucizeler yaratacak reçeteler sözkonusu değildir ve olamaz. Gerçekçi olan bir zamanlar mucize olarak nitelendirilen ekonomilerin (Alman mucizesi, Asya-Pasifik Mucizesi vs.) yükseliş ve iniş trendlerini doğru bir şekilde tahlil etmek ve bu konuda gerekli dersleri almaktır. Gerçekçi olan günümüzde yine mucize olarak nitelendirilen bazı ekonomilerdeki atılımın (İrlanda ve Hollanda mucizeleri) ana sebeplerini ve kaynaklarını doğru okumaktır. Mucizeler aramak yerine bugün yüksek rekabet gücüne sahip olan ülkelerinin başarılarının arkasında yatan faktörleri iyi tahlil etmek gerekir.

Rekabet gücü, bu bakımdan kilit öneme sahip bir kavramdır. Bu çalışmada tanımlandığı üzere rekabet gücü, bir ülkenin ürettiği mal ve hizmetlerin (katma değer) sürekli ve düzenli artışlar göstererek ekonomik refah düzeyini yükseltmesi ve bunun sonucu olarak ülke vatandaşlarının yaşam standartlarının iyileştirmesi anlamına gelmektedir.

Ülkemizde üretim ve istihdamı arttıracak mucize reçeteler aramak yerine “rekabet gücü” gibi son derece önemli bir konseptin önemini kavramak, bu konuda firma, endüstri ve hükümet düzeyinde stratejiler belirlemek ve aksiyon planlarını süratle ve kararlılıkla uygulamak kanaatimizce uzun dönem açısından izlenecek en doğru bir yoldur.

KAYNAKLAR

Akdiş, Muhammet., Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye, İstanbul, Beta Yayınları,2000.

Andrews, Dorine and Susan K. Stalick, Business Reengineering: The Survival Guide, Englewood Cliffs, NJ: Yourdon Press, 1994.

Avrupa Komisyonu, Girişimciliği ve Rekabet Gücünü Geliştirmeye Yönelik Eylem Planı, Aralık. 1999.

Akalın, Güneri., Türkiye’de Ekonomi Politik Kriz ve Piyasa Ekonomisine Geçiş, Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, “*Mikro Girişimcilere Yönelik Finansman Stratejisi*”, *Mikro*

Finansman”, <http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/mikrogirisimci.doc>

Baydur, Refik, “*Çalışmayı ve Çalıştırmayı Özendirecek İstihdam Politikaları Gerekli*”, *İşveren Dergisi*, Aralık-2002.

Burton, Jr Daniel F., “*Competitiveness: Here to Stay*” in Brad Roberts (Ed.), *New Forces in the World Economy*. Cambridge: The MIT Press, 1996.

Champy, James, *Reengineering Management: The Mandate for New Leadership*, New York: Harper Business, 1995.

DİSK, “*Ekonomik ve Sosyal Konsey Hakkındaki Görüş ve Önerilerimiz*”, 25 Aralık 2002. <http://www.disk.org.tr/yayinlar.asp?id=22>

DPT., *Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 2000.

Ekin, Nusret., *Bilgi Ekonomisinde Elektronik Ticaret*, İstanbul: İTO Yayını, 1998.

Ekin, Nusret., *Küreselleşme ve Gümrük Birliği*, İstanbul: İTO Yayınları, 1999.

Ekin, Nusret., “*Türkiye’de İstihdam Artışında Yeni Boyutlar: İş Piyasasında Dönüşüm ve Elektronik İş Bulma*”, *Mercek Dergisi*, Ekim-2001.

Ekin, Nusret., *Türkiye’de İş Piyasasının Yeniden Yapılanması: Özel İstihdam Büroları*, İstanbul: İTO Yayını, 2001.

“European Charter for Small Enterprises”, (adopted by the General Affairs Council, 13 June 2000.)

Fagerberg, Jan., “*Technology and Competitiveness*”, *Oxford Review of Economic Policy*. Vol. 12, No:3, Autumn 1996, ss. 39-52. ve D. Dollar ve Edward N. Wolff, *Competitiveness, Convergence and International Specialization*. London: The MIT Press, 1995.

Feurer, Rainer & Kazem Chaharbaghi., “*Defining Competitiveness: A Holistic Approach*”, *Management Decision*. Vol. 32, No:2, 1994.

Francis, A., “*The Concept of Competitiveness*”, in A. Francis and P. Tharakan (Eds.), *The Competitiveness of European Industry*. London: Routledge, 1989.

Hailstones, Thomas (ed.), *Viewpoints on Supply Side Economics*, Virginia: Reston Publishing Co. 1982.

Hammer, Michael ve James Champy, *Değişim Mühendisliği - İş İdaresinde Devrim İçin Bir Manifesto - İstanbul: Sabah Kitapları*, 1993.

Hammer, Michael ve Steven A. Stanton, *Değişim Mühendisliği Devrimi*, İstanbul: Sabah Kitapları, 1995.

- Hatsopoulos, G. Hatsopoulos, P. Krugman ve L. Summers, “*US Competitiveness: Beyond the Trade Deficit*”, Science. July, No:241.
- Hisarcıklıoğlu, Rıfat., “*Krizden Büyümeye: Ne Yapmalı?*” (ODTÜ Ekonomi Kongresi Çerçevesinde Düzenlenen Panelde Yapılan Konuşma”,
<http://www.tobb.org.tr/baskan/konusmalar/krizdenbuyumepaneli.doc>
- Hounie, Adela Lucia Pittaluya, Gabriel Porcile ve Fabio Scatolin, “*ECLAC and the New Growth Theories*” CEPAL Review . No 68, August 1999.
- İKV, Avrupa Birliği'nin Girişimcilik (Sanayi ve KOBİ) Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, İstanbul: Haziran-2001.
- Karakaş, Eser, “*Kamu Maliyesi Nerede Aksıyor?*”,
<http://www.zaman.com.tr/2003/03/06/yorumlar/default.htm>
- Karakaş, Eser, “*Derviş Yasaları ve Piyasa Ekonomisi*”, İşveren Dergisi, Temmuz-2001.
http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=334&id=20
- Kaufmann,, Daniel, Aart Kraay and Pablo Zoido-Lobato., “*Governance Matters*”, The World Bank, Policy Research Working Paper, 2196, Development Research Group Macroeconomics and Growth And World Bank Institute Governance, Regulation and Finance, October 1999.
- Kaufmann, Daniel, Aart Kraay and Pablo Zoido-Lobato., “*Governance Matters: From Measurement to Action*”, Finance and Development, June-2000.
- Koçel, Tamer., “*İşletme Yönetimi İle İlgili Son Gelişmeler ve Çalışanlar Açısından Anlamı*”, Mercek Dergisi, Temmuz-1996. S. 39-42.
- Krugman, Paul R., “*Competitiveness: A Dangerous Obsession*”, in Paul Krugman et.all., *Competitiveness: An International Economics Reader*. New York: Foreign Affairs. 1994.
- Kumcu, Ercan ve Mahfi Eğilmez., *Krizleri Nasıl Çıkardık? 2. b.*, İstanbul: Creative Yayıncılık, 2001.
- Lowenthal, Jeffrey N. *Reengineering the Organization*, Milwaukee, ASQC Press, 1994.
- Macdonald , John & John Pigott, *Global Quality, The New Management Culture*, London: Pfeiffer Co. 1993.
- Manganelli, Raymond L. & Mark M. Klein, *The Reengineering Handbook - A Step - by - Step Guide to Business Transformation*, New York: AMA. 1994.
- McFetridge, Donald G., *Competitiveness: Concepts and Measures*. Industrie Canada Occasional Paper Number 5, April 1995.
- MESS, *Değişimle Başedebilmenin Yolları: Yeni Yönetim Teknikleri*, İstanbul: MESS Yayını, 1998. ; İbrahim Kavrakoğlu, *Sinerjik Yönetim*, İstanbul: KalDer Yayınları, 1994.
- Pirler, Bülent., “*Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun Ülkemizde İstihdamın Artırılmasına İlişkin Görüşleri*” <http://www.isguc.org/pirler1.htm>

- President's Commission On Industrial Competitiveness, Report of the President's Commission on International Competitiveness. Washington D.C.. s. 1. ve OECD, The Technology and the Economy: The Key Relationships. Paris: OECD, 1992.
- Prestowitz, Jr, Clyde V., "*The Fight over Competitiveness: A Zero-Sum Debate?*", in Competitiveness : *An International Economics Reader*. New York: Foreign Affairs. 1994, ss. 19-22.;
- TİSK, Çalışma Hayatında Esneklik, Ankara: 1994.
- TİSK, İşsizlik Sigortası, Aktif İstihdam Politikaları ve Özel İstihdam Büroları, Ankara: 2000.
- TİSK, İşgücü Piyasasında Özel İstihdam Bürolarının Önemi, Ankara: 1995.
- TİSK, "*Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun Ulusal Ekonominin Güçlendirilmesine Yönelik Somut Uygulama Önerileri*", İşveren Dergisi, Kasım-2002.
- TİSK., Avrupa'da Esneklik Uygulamaları –İngiliz Sanayi Konfederasyonu (CBI) Araştırması: "Çalışan Bir Avrupa Yaratılması", Ankara: TİSK Yayını, 2001.
- TİSK, Kayıtdışı Çalışma, Bkz: <http://www.tisk.org.tr>
- Türk-İş., "*58. Cumhuriyet Hükümeti'nden Öncelikli Taleplerimiz*", 5 Mart 2003.
<http://www.turkis.org.tr/5marttalep.doc>
- TÜSİAD, 21. Yüzyıla Doğru Türkiye: Geleceğe Dönük Bir Atılım Stratejisi, (2 Cilt.) İstanbul. 1991.
- Öztemir, Necmettin, "*Gerçek İş Güvencesinin Birinci Koşulu İşyeri Güvencesidir*", Tekstil İşveren Dergisi, Şubat 2003, Sayı 278.
<http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/2003/subat/16.html>
- Ulagay, Osman., *Quo Vadis Küreselleşmenin İki Yüzü*, İstanbul: Doğan Kitap, 1999.
- UNICE, "*Making Europe more Competitive: Towards World Class Performance*", Interim Report. December 1993.
- UNICE, Yenilenen Ekonomi –Dinamik Bir Avrupa İçin İş Yaklaşımları-, İstanbul: MESS Yayınları.2001.
- UNICE, (Avrupa Birliği Sanayiinin Rekabet Gücü Hakkında UNICE Görüşü)", (TİSK İşveren Dergisi Eki.) TİSK tarafından yayınlanmıştır. (Tarihsiz)
- UNICE, Rekabet Gücü Yüksek Avrupa İçin Dünya Çapında Bir Performansa Doğru, İstanbul: TÜSİAD Yayını, 1995.
- United Nations Development Programme, Reconceptualising Governance. Discussion Paper 2, New York: Management Development and Governance Division. 1997.
- Velloso, J. ve P. Des R., "*International Competitiveness and the Creation of Enabling Environment*", in I. Ul Haque (Ed.), International Competitiveness: Interaction of the Public and Private Sectors. Collected Papers from an EDI Policy Seminar Held in Seoul,

Republic of Korea, April 18, 1, 1990, EDI Seminar Series, Washington, D.C.: World Bank.

World Bank., World Development Report , (The State In A Changing World), Oxford: Oxford University Press, 1997.; World Bank., Governance and Development, Washington DC: 1992.

World Bank, Reforming Public Institutions and Strengthening Governance., A World Bank Strategy, November 2000. Washington DC: World Bank Publication.

World Bank., Governance - The World Bank' s Experience. Washington, DC: World Bank. 1994.